

ARTIKELEN

Conferencing internationaal: vaker toegepast dan gedacht*

Estelle Zinsstag & Inge Vanfraechem

Conferencing¹ is een herstelrechtelijke praktijk die zich heeft ontwikkeld sinds de jaren 1990, eerst in Nieuw-Zeeland en snel daarna ook in sommige delen van Australië (Morris & Maxwell, 2001). Tot op vandaag lijkt conferencing voornamelijk te zijn ontwikkeld in Angelsaksische landen zoals Nieuw-Zeeland, de VS, Canada, het Verenigd Koninkrijk en – ingepast in de kern van het jeugdrechtsysteem – in Noord-Ierland. Sommige continentaal-Europese (België, Nederland, Noorwegen), Latijns-Amerikaanse en Afrikaanse landen begonnen recent ook conferencing toe te passen als alternatief of als aanvulling op het traditionele strafrecht, in het bijzonder in het geval van het jeugdrecht, met enkele veelbelovende resultaten (Zinsstag & Vanfraechem, 2012).

In een onderzoeksproject over conferencing in Europa, uitgevoerd door het European Forum for Restorative Justice tussen 2009 en 2011, werd een enquête opgezet over conferencing, waarbij conferencing ook werd vergeleken met bemiddeling. Die enquête werd verstuurd naar een 260-tal experts over de hele wereld, wat resulteerde in zowat honderd bruikbare enquêtes, die ongeveer vijftientig landen wereldwijd representeren waar conferencing wordt toegepast. Studiebezoeken aan Noord-Ierland, Engeland, Nederland en België boden, samen met bijkomende interviews in Noorwegen, aanvullende kwalitatieve gegevens. Het uitgebreide verslag bevat een zeer gedetailleerde analyse van de resultaten (Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011).

In dit artikel beschrijven we een aantal specifieke en karakteristieke elementen die een beeld geven van wat conferencing kan betekenen. De doelstelling is om conferencing te schetsen in een mondiale context, zowel theoretisch als vooral ook praktisch, aangaande de ontwikkelingen en de vooruitgang die tot op heden zijn bereikt. Hieruit blijkt voornamelijk dat de praktijk meer geavanceerd is dan de theorie.

* Dit artikel is voornamelijk gebaseerd op Zinsstag (2012), met dank aan Valery Broeckx voor de hulp bij de vertaling.

1 We gebruiken de term conferencing als een kapstok voor de verschillende types van conferencing, zoals family group conferencing, restorative justice conferencing, etc. (zie ook Walgrave, 2012).

Conferencing in theorie: wat zijn de voornaamste karakteristieken?

Oorsprong en definitie

Het begin van conferencing kan worden gevonden in de Family Group Conferences, die in 1989 opstartten onder de voorzieningen van de Children, Young Persons en Families Act in Nieuw-Zeeland waarbij men trachtte het welzijn en de rechten van kinderen en jongeren met problemen aan te pakken (Maxwell & Morris, 2001; Raye & Roberts, 2007). Het begon als een hervorming van het jeugdrechtsysteem voornamelijk voor de Maori, waarvan de jeugd was oververtegenwoordigd onder de jonge delinquenten. Deze hervorming was aldus in de eerste plaats gebaseerd op een sociale aanpak, eerder dan een herstelrechtelijke optiek.

Voor de bevraging in onze enquête formuleerden we de volgende werkdefinitie: *“Conferencing is een herstelrechtelijk proces dat, met de hulp van een moderator, het slachtoffer(s) van een misdrijf (direct of niet), de dader(s) en hun steunfiguren (die kunnen bestaan uit familieleden en vrienden), samenbrengt. In een conferentie kan een aantal andere personen deelnemen, zoals een politiebeambte, een advocaat en/of een maatschappelijk werker. Deze personen komen samen om een aanvaardbare oplossing te zoeken met betrekking tot het misdrijf en dit voor alle partijen”* (zie Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011).

De verschillende definities in omloop² demonstreren de reikwijdte van conferencing en de verschillende mogelijkheden ervan. Het is moeilijk te komen tot één definitie omdat elk land, dienst of project zijn eigen type van praktijk genereert (zie bijvoorbeeld Vanfraechem, 2009) dat verschillend kan worden opgevat naargelang de doelstellingen, mogelijkheden en uitkomsten. Conferencing kan ook worden gebruikt op verschillende niveaus van het strafrechtelijk systeem, als aanvulling of soms zelfs als alternatief. Het wordt ook aangewend, met succes, in een aantal niet-justitiële instellingen zoals in scholen, werkplaatsen, of buurten, maar deze komen hier niet aan bod aangezien de focus van het onderzoek lag op de strafrechtelijke context.

Algemene doelstellingen

De doelstellingen van conferencing kunnen sterk variëren, afhankelijk van onder andere het type programma of type daders (cf. infra). Van belang is de deelname van steunfiguren, vaak familie maar ook de gemeenschap, want die personen die direct of indirect getroffen zijn door een misdrijf worden uitgenodigd om deel te nemen, aangemoedigd om te spreken en men zorgt ervoor dat naar hen wordt geluisterd tijdens het proces (zie bijvoorbeeld Moore & McDonald, 2000). Zoals we zullen zien is de aanwezigheid van steunfiguren niet altijd een definiërende factor: enerzijds kunnen conferenties plaatsvinden zonder steunfiguren, anderzijds kunnen steunfiguren aanwezig zijn in een bemiddeling, voornamelijk wanneer het om een minderjarige dader of slachtoffer gaat. De aanwezigheid van de maatschappelijke dimensie van het misdrijf, zoals bijvoorbeeld symbolisch vertegenwoordigd door een politiebeambte in het Nieuw-Zeelandse model, kan een

2 Zie bijvoorbeeld Raye & Roberts (2007: 213), Shapland et al. (2011: 9) en Walgrave (2008: 34).

belangrijke doelstelling zijn die mogelijk een verschil maakt tussen bemiddeling en conferencing (Walgrave, 2012).³

Algemene kenmerken

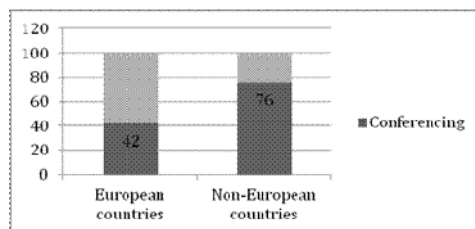
Conferencing is een herstelrechtelijke praktijk die nog steeds niet zo verspreid is als bemiddeling in vele landen en waar een groot verschil met bemiddeling kan liggen in de aanwezigheid van steunfiguren voor zowel slachtoffer als dader. In plaats van een samenkost tussen enkel slachtoffer, dader en een bemiddelaar, omvat conferencing de hele 'community of care' of zorggemeenschap. Aan de ene kant ontvangen de twee belanghebbenden op die manier steun tijdens en na de samenkost. Aan de andere kant betekent dit ook dat de zorggemeenschap bepaalde verantwoordelijkheden dient te nemen met betrekking tot het misdrijf en de oplossing ervan. Zoals Walgrave (2008: 35) verklaart:

'Most conferences are organised as a form of diversion at police level or public prosecutor's level; sometimes they are facilitated by a police officer, as a kind of caution to the young offender; some conferences address the welfare problems of the young offender more than the victim's genuine needs. These variations are important. All in all, one could consider most of these versions as extended mediations including the communities of care in the deliberation. Their plus value is that the involvement of the social network may help to strengthen the positive consequences of the deliberation. But such conferences also have more or less the same limitations as mediation.'

In een conferentie kunnen ook enkele vertegenwoordigers van de samenleving aanwezig zijn, zoals een politiebeambte, een reclasseringsambtenaar, een sociaal werker of een gemeenschapswerker, soms ook een advocaat of elke ander persoon die door de moderator geacht wordt relevant te zijn. Wanneer een politiebeambte aanwezig is, worden de maatschappelijke gevolgen van het misdrijf in de conferentie ingebracht (Walgrave, 2008).

Een conferentie kan gaan over een brede variatie aan misdrijven, van vergripen op een laag niveau tot zeer gewelddadige misdrijven zoals gewapende overvallen, huiselijk en seksueel geweld, en pogingen tot moord. Over het algemeen komen moordzaken niet voor bij conferencing. Dit hangt echter af van de praktijk en heeft ook te maken met het misdrijf in kwestie en welke gevolgen dit heeft voor dader en slachtoffer (Cunneen & Hoyle, 2010).

3 Soms worden vrijwilliger-bemiddelaars betrokken in een bemiddeling om deze maatschappelijke dimensie binnen te brengen (zie Claes & Van Daele, 2012).

Figuur 1. Conferencing in Europese (n=65) en niet-Europese landen (n=34) (%)

Conferencing in realiteit: resultaten van een internationale studie

Als onderdeel van het project rond conferencing uitgevoerd door het European Forum for Restorative Justice, werd een survey ontwikkeld.⁴ De survey omvat gedetailleerde informatie over twee van de meest voorkomende herstelrechtelijke praktijken, namelijk slachtoffer-daderbemiddeling en conferencing, die we tevens met elkaar probeerden te vergelijken (zie Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011). De survey werd verzonden naar een aantal personen uit de praktijk, academici en beleidspersonen, die bemiddeling of conferencing kennen. In totaal werden 260 surveys verzonden en konden ongeveer 100 ingevulde surveys worden gebruikt. Het belangrijkste echter was niet zozeer het aantal teruggezonden surveys maar voornamelijk de representativiteit van de verzamelde informatie: we wilden alle regio's van de wereld betrekken en informatie verzamelen over zo veel mogelijk vormen van conferencing. Wat belangrijk is om voor ogen te houden, is dat het beeld dat we hier presenteren gebaseerd is op het gemiddelde van de antwoorden vanuit soms zeer verschillende perspectieven.

Toepassing in (niet-)Europese landen

Er zijn in totaal 56 Europese en 34 niet-Europese respondenten.⁵ Teneinde de resultaten van de survey in context te plaatsen, is het belangrijk om een overzicht te hebben met betrekking tot de oorsprong van de deelnemers: conferencing komt volgens de respondenten voor in een of andere vorm in 26 landen en in elk continent. De resultaten tonen aan dat één of andere vorm van conferencing wordt gevonden in 76% van de niet-Europese landen (26 respondenten) en in 42% van de Europese landen (27 respondenten).

De relatie tussen het gebruik van conferencing en het feit dat het land al dan niet Europees is, werd statistisch significant bevonden ($\chi^2=11.874$; $df=1$; $p<0.01$), wat

4 Voor de gehele analyse van de survey, zie Zinsstag, Teunkens & Pali (2011). Carmen Borg en Estelle Zinsstag ontwikkelden de survey met de steun van de stuurgroep van het project: Ivo Aertsen, Kelvin Doherty, Joanna Shapland, Inge Vanfraechem en Rob Van Pagée. Met dank aan Marlies Teunkens voor de ondersteuning bij het analyseren van de data.

5 Zo komt men tot 99 deelnemers: twee deelnemers aan de studie verklaarden dat herstelrecht niet werd toegepast in hun land (Malta).

erop duidt dat conferencing meer wordt toegepast in niet-Europese landen. Dat kan samenhangen met het continentale rechtssysteem, waar soms wordt gevreesd dat een conference niet kan worden ingepast (Vanfraechem, 2003). Verder geven de resultaten aan dat de praktijk van conferencing in het algemeen meer is ontwikkeld en verspreid dan veelal wordt aangenomen.

Algemene karakteristieken

• *Doelstellingen van conferencing*

In de survey werd een aantal doelstellingen voorgelegd die de deelnemers konden aankruisen in volgorde van belang:⁶

1. een akkoord bereiken dat acceptabel is voor alle deelnemers;
2. verhogen van het verantwoordelijkheidsgevoel van de dader met betrekking tot het misdrijf;
3. slachtoffers de mogelijkheid bieden om herstel van de schade te verkrijgen;
4. slachtoffers de mogelijkheid bieden om vragen te stellen en informatie te ontvangen van de dader;
5. de mogelijkheid bieden aan de familie van de dader om deel te nemen;
6. verminderen van recidive;
7. de mogelijkheid bieden aan de familie van het slachtoffer om deel te nemen;
8. de mogelijkheid bieden aan andere personen om deel te nemen in het proces;
9. slachtoffer/dader een groter gevoel van tevredenheid geven over het strafrechtelijk systeem;
10. slachtoffers de mogelijkheid bieden om deel te nemen aan een project waar de gemeenschap bij betrokken is; en
11. de gemeenschap/samenleving verantwoordelijker maken.⁷

‘Verminderen van recidive’ werd bijvoorbeeld niet beschouwd als het belangrijkste doel van conferencing. Een reden kan zijn, zoals Maxwell en Morris (2001) aangeven, dat het meestal heel moeilijk te meten valt. Beleidsmakers willen dergelijke programma’s voornamelijk evalueren door ervan uit te gaan dat conferencing invloed heeft op recidive (althans in vergelijking met het traditionele strafrecht). In de meeste gevallen lijkt conferencing het even goed of iets beter te doen dan het traditionele strafrecht, maar zoals praktijkwerkers hebben aangetoond zijn vele andere punten net zo belangrijk, zo niet belangrijker, zoals tevredenheid van de partijen (Doherty, 2010; Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011). Coördinatoren van conferencingprojecten zetten deze doelstelling slechts op de zesde plaats: recidive lijkt te worden beschouwd als een neveneffect van conferencing en de focus is gericht op het herstellen van de banden in een samenleving, het slachtoffer een stem geven, de dader de verantwoordelijkheid voor zijn/haar misdaad

6 De doelstellingen hier weergegeven werden door meer dan de helft van de deelnemers aangekruist en dit in afnemende mate.

7 Voor een meer gedetailleerde analyse, zie Zinsstag, Teunkens & Pali (2011: 78-81).

laten nemen, etc. Wanneer projecten enkel betrekking hebben op jeugddelinquenten, waren de meest voorkomende doelstellingen:⁸

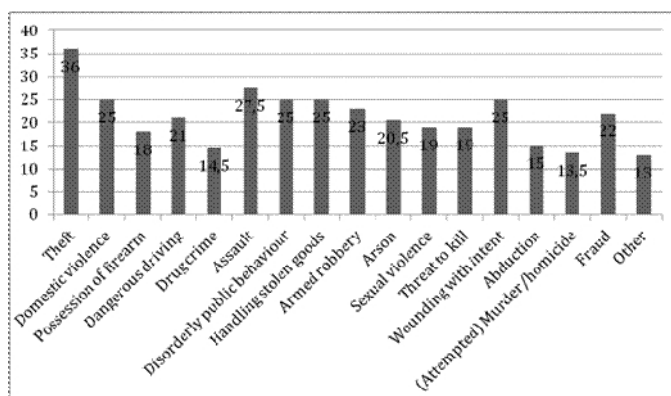
1. slachtoffers de mogelijkheid bieden om vragen te stellen en informatie te ontvangen van de dader;
2. slachtoffers de mogelijkheid bieden om herstel van de schade te verkrijgen en/of een verontschuldiging;
3. de mogelijkheid bieden aan de familie van slachtoffer/dader om deel te nemen;
4. verhogen van het verantwoordelijkheidsgevoel van de dader met betrekking tot het misdrijf;
5. een akkoord bereiken dat acceptabel is voor alle deelnemers; en
6. verminderen van recidive.

De doelstellingen die het minst werden gekozen door de deelnemers zijn 'verminderen van de werklast bij de rechtbanken' en 'verminderen van financiële kosten'. In Noord-Ierland bijvoorbeeld heeft men uitgerekend dat een conferentie veel goedkoper is dan een traditionele rechtszaak voor een gelijksoortig type misdrijf (zie Doherty, 2010; Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011). Voor projecten gericht op volwassen daders, werden de volgende doelstellingen vermeld:

1. slachtoffers de mogelijkheid bieden om vragen te stellen en informatie te ontvangen van de dader;
2. slachtoffers de mogelijkheid bieden om herstel van de schade te verkrijgen en/of een verontschuldiging;
3. slachtoffers de mogelijkheid bieden om deel te nemen aan een praktijk waar de gemeenschap bij betrokken is;
4. verhogen van het verantwoordelijkheidsgevoel van de dader met betrekking tot het misdrijf;
5. slachtoffer/dader een groter gevoel van tevredenheid geven over het strafrechtelijk systeem; en
6. een akkoord bereiken dat acceptabel is voor alle deelnemers.

De doelstellingen aangekruist door het kleinste aantal respondenten zijn 'reduceren van volwassen daders in de gevangenis' en 'de gemeenschap/samenleving meer verantwoordelijk maken'. Welke conclusies kunnen worden getrokken rond deze resultaten? Welk beeld komt naar voren? Zoals bekend uit de herstelrechtelijke literatuur, wordt een belangrijke plaats gegeven aan slachtoffers en aan hun recht om uitleg en herstel te vragen voor de schade die ze geleden hebben. Vervolgens wordt plaats gegeven aan de dader om zijn verantwoordelijkheid te nemen voor zijn/haar daden. Ten slotte, een van de belangrijkste karakteristieken van een conferentie is dat de familie en de zorggemeenschap zijn betrokken en een deel van de verantwoordelijkheid kunnen overnemen (Vanfraechem, 2007).

8 Doelstellingen in dalende volgorde en enkel de antwoorden die werden aangekruist door minstens 75% van de deelnemers.

Figuur 2. *Typen van zaken die verwezen kunnen worden naar een conferentie naargelang het aantal respondenten (n=52)*

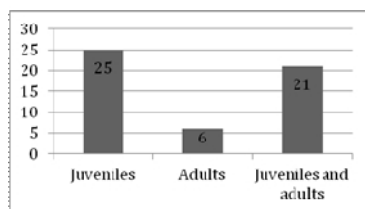
- *Type zaken*

We wilden weten of conferencing bij bepaalde misdrijven meer gebruikt wordt dan bij andere, maar ook of er misdrijven zijn die niet afgehandeld kunnen worden door conferencing, door bijvoorbeeld de ernst van het misdrijf of het type van slachtoffer. Figuur 2 toont aan dat het type misdrijf sterk kan variëren en dat conferencing kan worden gebruikt bij bijna elk misdrijf.

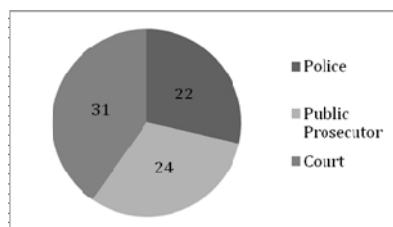
Dat conferencing kan worden gebruikt bij elk type misdrijf wil niet zeggen dat alle conferencingprojecten zich inderdaad inlaten met alle misdrijven opgesomd in de bovenstaande figuur. Toch is het duidelijk dat de meerderheid van de misdrijven verwezen naar conferencing gerelateerd zijn aan 'diefstal', gevolgd door 'mishandeling'. Het is ook interessant om te vermelden dat 'huiselijk geweld', 'verstoring van de openbare orde', 'heling van gestolen goederen', en 'verwonding met opzet' ook naar voren komen. Moordzaken zijn meestal de enige misdrijven die niet naar conferencing worden doorverwezen. Een ander interessant resultaat van de survey is dat zaken rond seksueel geweld op volwassenen kunnen worden doorverwezen naar achttien projecten en zaken van seksueel geweld op kinderen naar twintig projecten. Dit wil niet zeggen dat die projecten deze zaken op een regelmatige basis behandelen, maar de mogelijkheid bestaat en wordt gebruikt (zie ook Daly, 2012).

- *De daders*

Uit figuur 3 blijkt dat de meerderheid van de daders die worden doorverwezen jeugdige delinquenten zijn; iets minder vaak zowel jeugdige als volwassen daders; en dat er maar zeer weinig projecten zijn die alleen handelen met volwassen daders. Conferencing wordt vaak beschouwd als een praktijk voornamelijk gericht op jongeren zoals de wetgeving illustreert in Nieuw-Zeeland (Shearar & Maxwell, 2012), Noord-Ierland (Zinsstag & Chapman, 2012) en België (Put, Vanfraechem

Figuur 3. De deelnemende dader (n=52)

Figuur 4. De verwijzende autoriteit in geval van conferentie (n=52)

& Walgrave, 2012; Vanfraechem, Lauwaert & Decocq, 2012). Maar tijdens de interviews voor het Conferencing project (Zinsstag, Teunkens & Pali, 2011), vonden respondenten veelal dat het ook voor volwassen daders kan worden toegepast.

- *De verwijzende autoriteit*

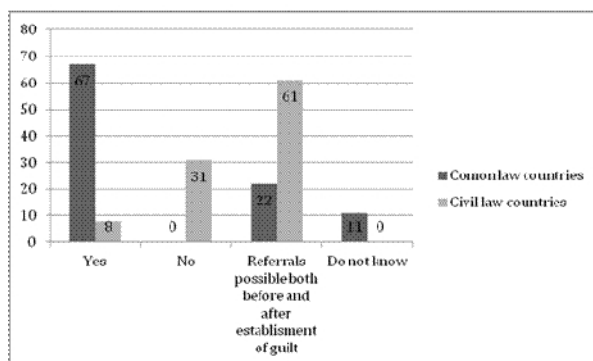
De drie meest voorkomende doorverwijzers zijn de politie, het openbaar ministerie en de rechtbank.

Uit figuur 4 blijkt dat in een meerderheid van de gevallen de politie zaken doorverwijst, ook al blijken het openbaar ministerie en rechters een belangrijke rol te hebben in minstens de helft van de projecten.⁹

Aangaande het bekennen, is de onderstaande tabel veelzeggend: in de *common law* landen zal in de meeste gevallen schuld moeten worden bewezen voordat de verwijzing kan worden gemaakt, terwijl in veel civielrechtelijke landen verwijzingen kunnen gebeuren vóór en na de bekentenis van schuld.¹⁰

9 Hoewel we in eerste instantie denken dat die doorverwijzingen gebeuren in common law landen, bleek uit de survey dat ook in Europese landen de politie zaken doorverwijst. We weten niet of het enkel gaat om het Verenigd Koninkrijk.

10 Het verschil tussen de twee rechtssystemen lijkt statistisch significant ($\chi^2 = 7.091$; $df=1$; $p < 0.05$) wanneer men enkel kijkt naar de antwoorden *ja* en *nee*.

Grafiek 5. *Moet de schuld worden vastgesteld voor de rechtbank om te kunnen doorverwijzen, in civielrechtelijke (n=17) en common law landen (n=12)? (%)*

De conferentie

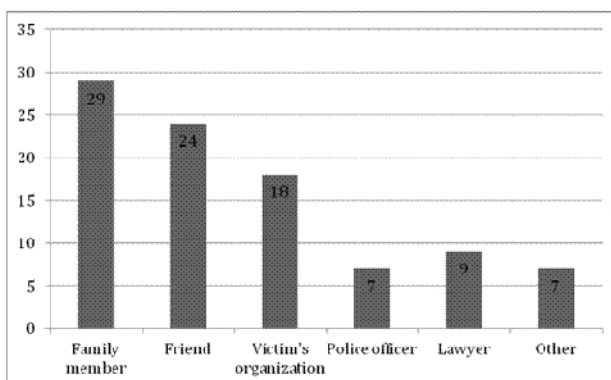
De survey deed ook navraag naar een aantal praktische punten die betrekking hebben op het verloop van conferenties zoals bijvoorbeeld hoe de partijen worden voorbereid, wie kan deelnemen en de uitkomsten ervan.

• *Deelnemers*

De survey ging na of er een duidelijk onderscheid is tussen wie aanwezig moet zijn (bij niet-aanwezigheid vindt de conferentie niet plaats), en wie er kan deelnemen maar wiens beslissing om al dan niet deel te nemen geen invloed heeft op het al dan niet doorzetten van de conferentie. Daarnaast wilden we ook nagaan welke deelname wenselijk en gunstig kan zijn en wie de deelnemers kan vervangen: uit de literatuur blijkt dat meestal de dader en de moderators onmisbare deelnemers zijn en dat slachtoffers worden aangemoedigd om de conferentie bij te wonen. Andere mogelijke deelnemers kunnen onder andere zijn: steunfiguren van dader/slachtoffer, een politiebeampte, een maatschappelijk werker, een reclasseringswerker, een vertegenwoordiger van het openbaar ministerie, een advocaat van de dader/slachtoffer en/of een vertegenwoordiger van de samenleving. De antwoorden op de vraag wie 'moet deelnemen' en wie 'kan deelnemen' zijn samengevat in tabel 1.

Uit tabel 1 blijkt dat de meeste personen niet móeten deelnemen aan een conferentie, maar kunnen deelnemen. Dit betekent dat ondanks het doel om mensen aan te moedigen om deel te nemen aan een conferentie om zo de kans op een positieve uitkomst te verhogen, de meeste programma's deze aanwezigheid niet als een voorwaarde stellen. Het is een feit dat de dader en de moderator meestal de enigen zijn van wie de deelname noodzakelijk is indien het proces wordt doorgezet.

Bij het slachtoffer is het minder eenvoudig. In bijna dertig conferencingprojecten moet het slachtoffer ook deelnemen, maar er zijn nog meer projecten waar hij/zij

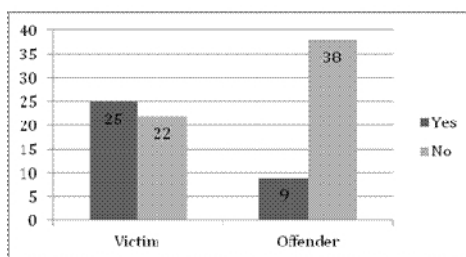
Figuur 6. Wie kan het slachtoffer vervangen? (n=31)

alleen kan deelnemen. Uit de interviews kwam naar voren dat het slachtoffer nooit mag worden gedwongen om deel te nemen. Andere manieren om deel te nemen dienen te worden voorgesteld indien het slachtoffer wenst deel te nemen zonder de conferentie fysiek bij te wonen, bijvoorbeeld door middel van een video of audio-link of gewoon via een brief. Zij kunnen ook een vervanger proberen te vinden en zoals blijkt uit de survey kan dit worden gedaan door meerdere personen.

Tabel 1. Mogelijke deelnemers (n=48)

	HAS to participate	MAY participate
Offender	45	27 ¹¹
Victim	29	35
Facilitator	47	26
Supporter offender	22	37
Supporter victim	14	41
Police officer	12	29
Social worker	5	38
Probation officer	5	26
Public prosecution office representative	1	12
Lawyer offender	4	25
Lawyer victim	1	25
Community representative	1	39
Do not know	1	2
Other	7	12

11 Het lijkt vreemd te zijn dat een conferentie kan plaatsvinden zonder de dader. Uit de interviews blijkt dat men dan bijvoorbeeld werkt met een 'surrogate': een dader van een ander feit.

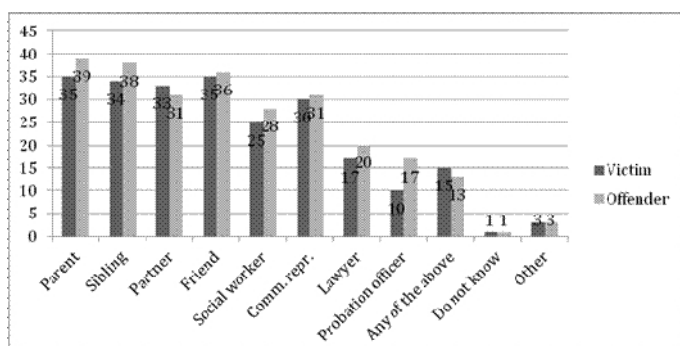
Figuur 7. *Zal de conferentie plaatsvinden als slachtoffer of dader niet kan of wil deelnemen? (n=47)*

In het algemeen worden inspanningen geleverd om ervoor te zorgen dat de slachtofferkant van het verhaal wordt gehoord en dat de vragen die hij/zij heeft worden aangekaart. Het is echter duidelijk uit de interviews dat de fysieke aanwezigheid van het slachtoffer een bijzonder en in het algemeen positief effect heeft op de dader en het proces van de conferentie.

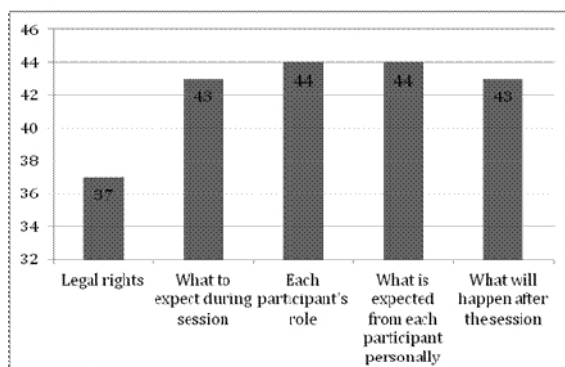
Aangaande het al dan niet voortzetten van de conferentie illustreert figuur 7 dat ongeveer de helft van de conferencingprojecten de conferentie voort zou zetten indien het slachtoffer niet zou deelnemen, terwijl slechts weinig projecten zouden doorgaan indien de dader niet aanwezig was. Het komt vrij vaak voor dat een slachtoffer zichzelf laat vertegenwoordigen, hetzij door iemand uit zijn/haar familie of vrienden of via slachtofferhulp, terwijl het zeer ongewoon is dat de dader wordt vertegenwoordigd.

• *Steunfiguren*

Een van de karakteristieken van een conferentie is dat de voornaamste deelnemers, de dader en het slachtoffer, steunfiguren kunnen meebrengen naar het overleg. Dat kan een familielid, vriend, iemand van de sociale dienst of slachtofferhulp zijn. Deze personen zijn aanwezig om de betrokken persoon te steunen. De personen die slachtoffer en dader bijstaan in een conferentie behoren tot dezelfde categorie: het zijn veelal familieleden of vrienden. Maar er kunnen ook personen aanwezig zijn van sociale diensten en de gemeenschap of samenleving. Advocaten hebben duidelijk geen overheersende positie, hoewel ze in sommige praktijken automatisch worden opgenomen (zie bijvoorbeeld Vlaanderen, Vanfraechem, 2007). Er zijn verschillen, bijvoorbeeld tussen projecten enkel gericht op jongeren waarbij de ouders en broers/zussen voornamelijk de steunfiguren zijn en projecten voor volwassen daders waarbij de partner meer systematisch wordt gekozen. De leeftijd van de deelnemers lijkt aldus het type steunfiguren te beïnvloeden.

Figuur 8. *Steunfiguren van het slachtoffer en de dader (n=46)*

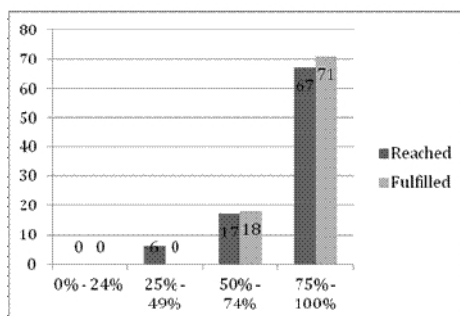

Figuur 9. *Gebieden waarop de moderator de partijen voorbereidt (n=47)*

• *Voorbereiding van de partijen*

We begrepen uit de interviews en de literatuur dat de voorbereiding van de partijen sterk kan variëren, maar ook dat deze van cruciaal belang is omdat de voorbereiding de participatiegraad kan beïnvloeden, vooral van het slachtoffer. Hoe meer een slachtoffer begrijpt waar de conferentie voor staat, wat kan worden bereikt, wat de gevaren maar ook de positieve resultaten kunnen zijn, hoe meer hij/zij kan nadenken over een mogelijke deelname. Het kan helpen om secundaire victimisatie te vermijden. Het is ook van cruciaal belang voor de dader dat de regels van de procedure voor de conferentie duidelijk gemaakt worden. Voor alle partijen is dit het moment waarop de mogelijke voor- en nadelen duidelijk worden voorgesteld en dit kan dan ook sterk het werkelijke verloop van de conferentie beïnvloeden.

Figuur 9 geeft weer dat de deelnemers gelijkmatig zijn voorbereid over de verschillende onderwerpen; alleen op wettelijke rechten ligt iets minder nadruk.

Figuur 10. Overeenkomsten bereikt (n=36) en vervuld (n=28) (%)

De overeenkomst

Een ander belangrijk aspect dat onderzocht werd, is de uitkomst van een conferentie zoals onder andere het aantal bereikte en uitgevoerde overeenkomsten, wat die meestal inhouden, wie dit opvolgt en of de slachtoffers worden geïnformeerd over het verloop en de uiteindelijke uitkomst.

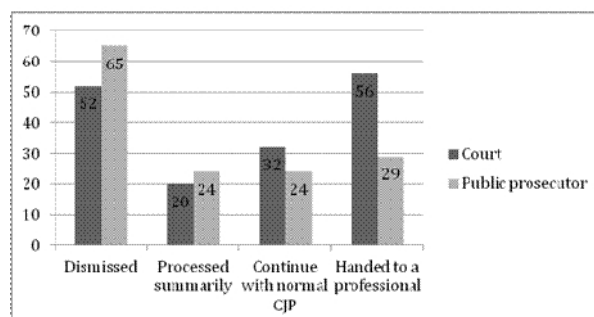
Bereikte en uitgevoerde overeenkomsten

Aan het einde van een conferentie is het doel bij de meeste conferencing-programma's het bereiken van een overeenkomst tussen de partijen. Het gaat meestal om het vinden van een aanvaardbare manier om de schade aan slachtoffer en gemeenschap te herstellen en om te verzekeren of minstens de dader te ondersteunen opdat deze gebeurtenis niet meer zal voorvallen. Het kan bestaan uit gemeenschapswerk, woedetraining, een verontschuldiging of een behandeling voor verslavingen, etc. Het is duidelijk dat een meerderheid van de conferencing-projecten erop gericht is om een akkoord te bereiken (42 van de 46).

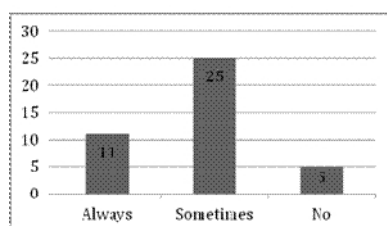
Een meerderheid van de conferencingdiensten heeft vrij goede resultaten met betrekking tot conferenties die een overeenkomst hebben bereikt en die de overeenkomst succesvol hebben afgerond. Ongeveer 70% van de ondervraagden verklaarde dat in meer dan 75% van de gevallen de conferentie tot een overeenkomst leidt, die vervolgens wordt uitgevoerd.

De gevolgen van een bereikte overeenkomst

Het afsluiten van een overeenkomst kan positief zijn voor dader, slachtoffer en de gemeenschap, maar het kan, afhankelijk van hoe formeel het conferencing-programma is, ook gevolgen hebben voor de verwijzende instantie. Het openbaar ministerie of de rechter die een zaak doorverwijst, moet meestal worden gecontacteerd zodra de conferentie heeft plaatsgevonden, om het al dan niet eens te zijn met de bereikte overeenkomst. De verwijzende instantie kan dan, afhankelijk van het resultaat, komen tot verschillende besluiten over de voortzetting van de zaak.

Figuur 11. De mogelijke wettelijke gevolgen van het bereiken van een overeenkomst doorverwezen door de rechtbank (n=25) of het openbaar ministerie (n=17) (%)

Figuur 12. Is het slachtoffer op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang? (n=45)

De resultaten geven weer dat in de helft van de zaken met een overeenkomst, de zaken ofwel werden geseponeerd of werden doorverwezen naar een deskundige, zoals een probatieofficier, een sociaal werker, de politie, slachtofferhulp of iemand van de conferencingdienst. Deze persoon zal vervolgens de overeenkomst verder opvolgen samen met de dader.¹² De survey toonde aan dat in de meerderheid van de zaken iemand van de conferencingdienst werd aangewezen voor deze taak, gevolgd door een probatieofficier.

• Informeren van het slachtoffer

In de survey werd ook nagegaan of het slachtoffer werd geïnformeerd over de voortgang van de dader in de uitvoering van de overeenkomst. Deze informatie is een belangrijk aspect omdat dit het proces echt herstellend zou maken, het slachtoffer het gevoel geeft echt deel uit te maken van het proces en ook aangeeft of de dader zijn/haar beloften nakomt.

12 Er is een statistisch significante relatie tussen de verwijzing door het openbaar ministerie en de gevolgen van seponering ($\chi^2=4.049$; $df=1$; $p<0.05$) en doorverwijzing naar een deskundige ($\chi^2=5.602$; $p=0.018$). Deze relatie heeft een gemiddelde sterkte (Cramer's V = 0.374 en 0.431).

De meerderheid van de conferencingprojecten informeert slachtoffers; slechts in vijf gevallen gebeurt dit niet. Dit is natuurlijk een enigszins verontrustend resultaat, ook bij het interviewen van moderatoren en coördinatoren van de diensten bleek dit een algemeen verbeterpunt te zijn.

Conclusie

De belangrijkste en meest verrassende vaststelling van dit onderzoek is dat conferencing meer wordt toegepast dan gedacht: waar vaak wordt gesteld dat in Europa voornamelijk bemiddeling wordt toegepast, blijkt uit dit onderzoek dat respondenten aangeven dat ook conferencing wordt toegepast in landen zoals België, Nederland, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk. De vraag rijst of het onderscheid tussen bemiddeling en conferencing wel zo duidelijk kan worden gemaakt als dat in theorie gebeurt (Shapland, 2012; Walgrave, 2012): bemiddeling is dan een overleg tussen slachtoffer en dader, begeleid door een bemiddelaar; conferencing betreft dader, slachtoffer maar ook steunfiguren en vertegenwoordigers van de gemeenschap/samenleving. Uit de survey blijkt dat in bemiddeling soms ook steunfiguren worden betrokken, zeker wanneer het minderjarige daders betreft, en dat conferencing soms enkel de jonge dader en één steunfiguur behelst. Hoewel men de vraag kan stellen of het dan nog om een conferentie gaat, is dat wel de benaming die respondenten aan de praktijk hebben gegeven.

In de praktijk lijkt men uit te gaan van de behoefte en verwachtingen van de betrokkenen en de herstelrechtelijke methode daarop af te stemmen. Onderzoek in de toekomst kan de mogelijkheden nagaan van een geïntegreerde aanpak door de herstelrechtelijke diensten van de doorverwezen zaken, waarbij men nagaat wat de verwachtingen van de deelnemers zijn en men dan kiest voor bemiddeling, een conference of peacemaking circle. In België en Noorwegen gebeurt dit al in een aantal diensten met bemiddeling en conferencing.

Conferencing is de laatste jaren snel ongelijk verspreid, over landen en continenten. In sommige landen blijkt het onbekend te zijn, zijn enkele pilots opgezet, maar zijn er geen financiële middelen of politieke goedkeuring om het een steviger statuut te geven. In andere landen is het uitgegroeid tot een integraal onderdeel van het rechtssysteem, en nog in een aantal landen blijft en zal het steeds een lokaal, bottom-up initiatief blijven, gedaan door de gemeenschappen voor de gemeenschappen.

Een vaststelling is ook dat conferencing voornamelijk wordt toegepast voor jeugdige daders, hoewel in Nieuw-Zeeland ook ervaring is met de toepassing voor volwassen daders. De vraag rijst waarom conferencing minder wordt gebruikt voor het omgaan met volwassen daders: gaat men ervan uit dat de steunfiguren daar minder belangrijk zijn? Ziet men het als te omvangrijk? Onderzoek toont dat jongeren niet altijd hun zeg kunnen doen in een conference (Vanfraechem, 2007), dus dat is een aandachtspunt voor de praktijk. Wanneer men naar een geïntegreerde aanpak wenst te gaan, zal dit zeker een voorwerp van onderzoek zijn.

Een laatste belangrijke observatie is dat het slachtoffer niet altijd wordt geïnformeerd over de uitkomst van de conferentie: gaat dat samen met het feit dat het

veelal gaat om jeugdige daders, waarbij soms het opvoedende aspect meer op de voorgrond treedt? Heeft het te maken met de integratie van conferencing in een jeugdrechtsstelsel dat in de eerste plaats op de jongere gericht is en waarbij het slachtoffer toch nog als instrument tot verandering wordt gebruikt? Of waarbij de moderators omwille van de privacy van de jongere geen feedback geven naar het slachtoffer? Het lijkt ons dat wanneer een conferentie echt een herstelrechtelijke praktijk wil zijn, er niet alleen aandacht dient uit te gaan naar de deelname van het slachtoffer maar ook naar het informeren van het slachtoffer. Dit kan in de conferentie als aandachtspunt worden opgenomen, zodat de aanwezige betrokkenen kunnen afspreken hoe het slachtoffer verder op de hoogte kan worden gehouden.

Referenties

- Claes, E. & Van Daele, E. (2012). Vrijwilligers binnen een gematigde visie op herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 12(1), 27-45.
- Cunneen, C. & Hoyle, C. (2010). *Debating restorative justice*. Oxford: Hart Publishing.
- Daly, K. (2012). Conferences and gendered violence: practices, politics and evidence. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp.117-135), Oxford: Oxford University Press.
- Doherty, K. (2010). The development of restorative justice in Northern Ireland. In: W. Taylor, R. Earle & R. Hester (eds.), *Youth justice handbook: Theory, policy and practice* (pp. 243-251), Cullompton: Willan Publishing.
- Maxwell, G. & Morris, A. (2001). Family group conferences and reoffending. In: A. Morris & G. Maxwell (eds.), *Restorative justice for juveniles: Conferencing, mediation and circles* (pp. 243-263). Oxford: Hart Publishing.
- Moore, D. & McDonald, J. (2000). Guiding principles of the conferencing process. In: G. Burford & J. Hudson (eds.), *Family group conferencing: New directions in community-centered child and family practice* (pp. 49-64). Piscataway: Transaction Publishers.
- Morris, A. & Maxwell, G. (eds.) (2001). *Restorative Justice for Juveniles. Conferencing, Mediation & Circles*. Portland: Hart Publishing.
- Put, J., Vanfraechem, I. & Walgrave, L. (2012). Restorative dimensions in Belgian Youth Justice. *Youth Justice*, 12(2), 83-100.
- Raye, B. & Roberts, A. (2007). Restorative processes. In: G. Johnstone & D. van Ness (eds.), *Handbook of restorative justice* (pp. 211-227). Cullompton: Willan Publishing.
- Shapland, J., Aertsen, I., Doherty, K., Teunkens, M., Vanfraechem, I., Van Pagée, R. & Zinsstag, E. (2011). *Conferencing: A way forward for restorative justice - A Practical Guide*. Leuven: European Forum for Restorative Justice.
- Shapland, J. (2012). Comparing conferencing and mediation: some evaluation results internationally. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp. 47-64). Oxford: Oxford University Press.
- Shearar, A. & Maxwell, G. (2012). Revolution, Decline, and Renewal: Restorative Youth Justice in New Zealand. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp.101-116). Oxford: Oxford University Press.

- Vanfraechem, I. (oktober 2003). *Herstelgericht Groepsoverleg in Vlaanderen, Verslag van een wetenschappelijk begeleid pilootproject, onuitgegeven onderzoeksrapport*. Leuven: OGJC, K.U.Leuven.
- Vanfraechem, I. (2007). *Herstelgericht groepsoverleg*. Brugge: die keure.
- Vanfraechem, I. (2009). Restorative policing: in pursuit of principles. In: L.G. Moor, T. Peters, P. Ponsaers, J. Shapland & B. van Stokkom (eds.), *Restorative policing. Cahiers Politiestudies*, 2(11), 39-64.
- Vanfraechem, I., Lauwaert, K. & Decocq, M. (2012). Conferencing on the crossroads between rehabilitation and restorative justice. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp. 189-203). Oxford: Oxford University Press.
- Walgrave, L. (2008). *Restorative Justice, Self-Interest and Responsible Citizenship*. Cullompton: Willan Publishing.
- Walgrave, L. (2012). The need for clarity about restorative justice conferences. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp. 33-45). Oxford: Oxford University Press.
- Zinsstag, E. (2012). Conferencing: a developing practice of restorative justice. In E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp.11-32). Oxford: Oxford University Press.
- Zinsstag, E. & Chapman, T. (2012). Conferencing in Northern Ireland: Implementing Restorative Justice at the Core of the Criminal Justice System. In: E. Zinsstag & I. Vanfraechem (eds.), *Conferencing and Restorative Justice: International Practices and Perspectives* (pp. 173-188). Oxford: Oxford University Press.
- Zinsstag, E., Teunkens, M. & Pali, B. (2011). *Conferencing: A way forward for restorative justice in Europe?* Report to the European Commission. Leuven: European Forum for Restorative Justice.